

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v saboto 11. novembra 1854.

List 90.

Domače skušnje z velikim korenjem.

Že so gospodje, ki so letos sejali veliko korenje (merkvo *), začeli kmetijski družbi naznanjati svoje skušnje.

Gosp. odbornik M. Prégl je poslal v pisarnico kmetijske družbe (kjer ju vsakdo lahko vidi) na ogled 2 korena svojega pridelka; eden vaga 2 funta in $18\frac{3}{8}$ lotov, drugi 1 funt in $31\frac{7}{8}$ lotov. Gosp. Prégl ga je sejal na svojem vertu; ker pa so korenove grede precej saksebi bile, je vmes sejal še salato in mak, ki sta že dozorela, preden se je korenjevka močno obrasla. „Ko smo salato in mak (iz kterega se narejajo prav okusni štruklji) z gred vzeli — pravi gosp. Prégl — se je še le vidilo, da je seme korenovo prav dobro bilo; vse je kalilo, in korenja je toliko bilo, da je delavcu žal bilo, ga toliko izruvat. Pa še premalo ga je poruval — še pregosto je ostalo. Na tistih mestih pa, kjer je bilo redko pušeno, se je prav dobro obneslo, kakor vidite iz priloženih dveh korenjakov. Toliko je gotovo, da se more seme tega korenja prav prav redko sejati“.

Predsednik kmetijske družbe gosp. Terpinč naznanja, da je suša na njegovem polji korenje letos zlo zamorila, da pa je to korenje, čeravno pregosto sejano, vendar prav lepo in večidel trikrat debelejše od navadnega domačega, na ravno tisti njivi sejanega. „Po moji skušnji že smem reči — pravi gosp. predsednik — da smo si s tem novincem dober sad pridobili. Za seme sem ga dal precej ohraniti“.

Od gosp. fajmoštra J. Š—c. iz Dr. na Štajarskem smo prejeli sledeči dopis:

„Vsejal sem bil velikanskega korenja na vert v gredico dva sežnja dolgo in pol široko, pa tudi na njivo med ječmen, med bob, in samega dva orala. Na vertu se je očitno pokazalo, da se tega korenja več pridelati dá, kakor domačega, na kùp in na težo. Na njivah, med ječmenom, bobom, in samo vsejano, je bilo sploh enake baže; tako debelo sicer ni bilo, ko domače, dolgo pa tako, da so mu smešne prilike dajali, ko so ga skopavali, pa tudi rekli: vredno je to korenje, da se seje, se več dobi korenja in korenjevke. Dolgo je bilo večidel 12 do 16 pavcov, debelo nektero čez 3 pavce; korenjevka je bila večidel po poldrugi laket visoka. Kar so „Novice“ poročevale, je pa tudi resnica: da za to korenje je prav globoko treba orati“. (Dalje sledi.)

Zakaj tekne sadnemu drevju pušati?

Iz časopisa Berolinskih vertnarjev.

Sadnemu drevju pušati je že stara stara navada; škoda le, da se je vertnarji toliko ne poslu-

žujejo, kakor bi prav bilo, da bi se zlasti mlademu drevju, ki zavolj obilne muzge preveč v les žene, cvetnih popkov pa ne nastavlja, rodovitnost posilila.

Vsako delo, če se prav ne opravlja, škoduje vsaki stvari, če je tudi sama po sebi dobra in koristna. Tako je tudi s pušanjem pri ljudéh in živini. Čudežev ne more pušanje res nikjer delati, pomaga pa stokrat in stokrat na pravem mestu, ob pravem času, v pravi meri. Če je treba vzeti človeku en funt kervi, mu je pa zdravnik vzame le 6 lotov — ne bo pomagalo; pa zakaj ne? zato ker se ni toliko kervi vzelo, kakor bi treba bilo.

Pušanje pri drevesih ni sicer to, kar je pušanje pri ljudéh ali pri živini — vendar ime je enako, in tudi o tem je enakost, da gospodar, kadar bi drevju pušati imel, je preboječ in si ne upa, potegniti ris po deblu tako, kakor bi moralo biti.

V tem spisu želimo vertnarje podučiti, kako se drevesom prav puša, da se doseže namen: sadunosnice prisiliti k večji rodovitnosti.

Popred pa moramo še povedati, kaj posebno je pušanju dobro ime vzelo, da se je pozabilo.

Pred nekimi leti se je hrup zagnal po celem svetu, da ni boljšega pomočka drevje prisiliti k rodovitnosti, kakor je tako imenovano olupovanje stebela ali vej (Ringeln), ki se je tako opravljal, da se je deblu ali vejam do lesa okrog in okrog koža prerezala na dveh mestih za mazinec ali še bolj saksebi, in potem tista koža, ki je med zgornjo in spodnjo zarezo bila, na okroglo olupila, da se je les vidil, kakor na smereki olupljeni. Po teh olupnikih se je nekterim drevesom veliko soka (muzge) izcejalo, da več dreves je zatega voljo vsahnilo, — in kaj je bil nasledek tega? Ta, da škodljivost olupovanja je tudi pušanje, ki pa je vse drugačno, v slabo ime pripravila in vertnarje prestrašila. Zapustivši olupovanje so zapustili tudi pušanje — pa po krivici, česar jih bomo po skušnjah prepričali v sledečem. (Konec sledi.)

Gospodarske skušnje.

(Kako krompir kuhati?) V časniku štajersk. kmet. družbe naznanja gosp. fajmošter J. Friedl v Freilandu nad nemškim Landsbergom svoje skušnje o obdelovanji krompirja, ki je po zagotovitvi sl. vredništva tako posebno lep, velik in dober — da že več let ni takega vidilo. Drugikrat bomo važniše skušnje gosp. fajmoštra naznanili tudi našim bravcem. Danes le omenimo: kako naj se krompir kuha, — namreč: lonec, v katerem se krompir kuha, ne smé biti popolnoma z vodo zalit, in če pri močnem ognju hitreje zavrè, toliko bolji je. Vemo, da je mnogim kuharcam to znano, mnogim pa tudi ne, in ker letos, čeravno je krompir zdrav vendar ni povsod dober, bi utegnili vsaki prav biti, ako zvè, da tudi kuha zamore nekoliko krompir zboljšati.

*) Skušnje so nas prepričale, da nemški „Riesenmöhre“ nismo prav poslovenjali z besedo „debelo korenje“ ali „debelamerkva“, ker, kakor se kaže, ta sad ne gré samo na debelost, ampak skor bolj še na dolgost, tedaj bi utegnili „veliko ali velikansko korenje“ bolj pravo biti. Vred.

NOVICA

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v sredo 22. novembra 1854.

List 93.

Domače skušnje z velikim korenjem.

Gosp. novomeški prošt J. Arko naznanjajo km. družbi, da se je to korenje pri njih slabo skazalo, ker ni bilo debelje od navadnega; pravijo, da je bilo to morebiti napačno, ker zemlja na vertu je bila premastna, in da bi se bilo na polji gotovo bolje obneslo.

Gosp. mengiški fajmošter Kuralt so na znanje dali, da so korenje to vsejali na dobro obdelani njivi; nekteri koreni so bili 16, 17 do 18 pavcov dolgi in so tehtali poldrugi funt in še čez. Ker je nekako terdljato, se mora dalje časa kuhati. Družina mu oponaša, da je prebelo in ne tako okusno, kakor domače. Ker na barvi ni nič ležeče, sicer bi mogli tudi repi očitati: zakaj ni rumena, in ker terdljato meso je morebiti le lastnost letošnjega leta, se ne sme po prvi skušnji — pravijo gosp. fajmošter — to korenje že obsoditi, da ni dobro.

Iz Novigrada (Castelnuovo) v Istrii piše gosp. Božič sledeče: „Bravši v „Novicah“ od velikega korenja, sem se potrudil ga mervico iz Ljubljane dobiti. Enmalo prepozno sem ga prejel; vendar sem ga vsejal na vert v globoko dobro zemljo. Čeravno je suša celo poletje velika bila, je vendar ta priporočila vredni, okusni sad tako izrastel, da je več korenov, ki vagajo čez 2 libri, in da sem ga na majhnem prostoru veliko pridelal. Nekaj sem ga za seme obderžal in ga bom po okolici razdelil; nadjam se, da bojo kmetje naši hvaležni za ta novi sad“.

Iz Toplic na Dolenskem nam je naznanil gosp. — f. — sledeče: „Seme debelega korenja, ki smo ga od slavne c. k. kmetijske družbe prejeli, posejali smo 7. aprila na močno gnojeno zemljo. Kmali je iz zemlje prigomezljalo, dasiravno je bilo vreme silo suho. Komaj pa se je iz tal prikazalo, so se ga lotile nadležne gliste (silo veliki červi), in so nam ga veliko požerle. Pri vsem tem je bilo korenje še vse pregosto. Treba ga je bilo še marsikaj izpukati. Ostalo je veselo rastlo tje do kresa. Po kresu jelo je nekama hirati in zastajati. Bila mu je zemlja preplitvo izorana. V mertvico s koreninami ni moglo, in se je jelo toraj kviško spenjati. Po cel pavce je ga gledalo iz zemlje. Par dni pred s. Martinom ga izkopljemo. V debelosti sicer navadnega ni prekosilo; prekosilo je ga pa v dolgosti. Tudi korenjevec je bil vse večji od korenjevca navadnega korenja. Bivši mlado je bilo boljšega okusa memo drugega korenja; zdaj ko je dorastlo, je skor slabjšega. Vse lepše korene smo za seme prihranili“.

Domače skušnje s turšico.

Skušnja je naj bolji učenik. Večkrat so bili naši kmetje opominovani, naj bi turšico sadili, ker

nas je krompir zapustil, ajda pa je tudi negotova. Al izgovorov je bilo na kupe; — eni so rekli: imamo premalo zemlje, drugi: pri nas ni zemlja zato, tretji: turšica ni dobra itd. Letošnjo pomlad pa, ko je skorej vsakdo žito kupoval, so se prepričali, kako dobra da je turšica, ker dá naj več tečne in zdrave moke. Ker so bile pomlad vse semena grozno drage, so si naši kmetje za majhne krajcarje toliko turšice za seme kupili, da jo je vsak precej velik kos njive nasadil. Prav lepo je na vsaki zemlji rastla, in tudi dobro obrodila, pa še bolje bi bila, ko bi je nenavadna zgodnja slana ne bila posmodila.

Ker smo zdaj prepričani, da le turšica je tisto sredstvo, ktero nas v sedanjih letinah lakote obvarovati zamore, zato jo bodo pa tudi naši kmetje zanaprej, kakor se pogovarjajo, še veliko več nasadili. Ker se dá med turšico veliko fižola, buč in še drugih sadežev s pridom pridelati, in ker se na vsaki zemlji dobro obnaša, je zares vsega priporočevanja vredna.

Iz moravske fare.

Lavrač.

Gospodarske novice in starice.

(Plevel pa občine ali soseske). Na Virtemberskem so se kmetovavci po pogodbah zavezali, popolnoma iztrebiti plevel na polji. Rožnega cveta bo šel vsak župan po polji svoje občine in bo pregledal vse njive; kodar bo zapazil plevelno, bo veleval vsakemu gospodarju, naj jo opleve; če ne, se bo storilo to na njegove stroške. Tudi na mejah ali grivah in na gnojnih kupih se bo moralo to opravljati, ker se plevel odtod zanaša ne le na bližnjo njivo, temuč tudi po vetru deleč okoli. — Kaj bojo rekli naši kmetje k taki marljivosti? Naj rekó kar koli hočejo, — vidijo saj, kako skerbni so po svetu kmetovavci.

(Koristnost sov ali čukov.) V Berolinu so nedavnej ustrelili čuka; ko so mu želodec prerezali, je bil vès nabasan — od merčesov in med temi 75 gosenc tistega metulja, ki je borovcom tako škodljiv. Pa tudi poljskih in gojzdnih miš polové sove veliko. — Prijatli! ali je tedaj pametno, da ubijate sove? še bolj pa: ali ni gerdo in nehvaležno, da ubito sovo pribijate na hlevne vrata, kakor hudodelnika na vislice! Res je, da velike sove pohrustajo kakega tiča — ali ta škoda ni v nobeni primeri s koristnostjo, po kateri so sove v prid polju in gojzdom. Kdor ima sovo na vratih nabito, sam sebi pečat daje in ga svetu kaže, da ga prava pamet še ni doletela!

(50 let star krompir.) Ko so na vertu neke križanske gosposke staro zidovje odkopali, so zadeli na krompir, ki so ga mogli okoli leta 1790 križanski gospodje, ki so tačas bežali, ondi pospravljenega imeli. Odzunaj je bil ta krompir popolnoma lep viditi, od znotraj pa je bil gola bela moka (štirka), ki je bila kakor v mošnjo spravljena; živina jo je rada snedla.

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v sredo 29. novembra 1854.

List 95.

Saj bi bilo vendar prav, če bi skušali več živinske klaje (hrane) pridelovati.

Še vse premalo je gotova resnica spoznana, da podlaga skor vsacega gospodarstva so dostojni pridelki živinske klaje (hrane).

Kaj pa bomo sami jedli, — s čem bomo davke plačevali, — s čem si obleko kupovali, če si ne bomo iz zernja skupili nekterih goldinarje? — nas bo zavernel ta in uni.

Pa sej tega nismo nikdar terdili, da naj bi gospodar le za živinčeta svoje skerbil, in tudi danes le ponavljamo, da naj seje gospodar na svoji kmetii toliko klaje, kolikor je je primerno velikosti njegovega zemljiša. Dobiček, ki bode iz tega izviral, je res tako velik, da noben umen gospodar ne bo mogel oči zatisniti pred njim.

Prav po domače se hočemo o tem pogovoriti. Pa govoré od tega ne bomo praznih besed pobirali, temuč le skušinj se deržali, kakor jih vidimo pri nas, in nahajamo tudi zapisane v bukvah družih dežel.

Petero poglavnih dobičkov hodi za gospodarjem, ki si primerno mero klaje prideluje. Našteli jih bomo naj poprej po versti, in potem pretresli vsacega.

Pervi dobiček je: da s sevo trav in detelj zboljšujemo čedalje bolj polje svoje.

Drugi dobiček je: da imamo s pridelovanjem klaje manj dela in nam je manj delavnih rok treba, ki so zdej drage.

Tretji dobiček je: da gospodar, ki prideluje primerno mero klaje, zamore tudi primerno število živine imeti in jo bolje rediti.

Četerti dobiček je: da zamore gospodar govejo živino v hlevu rediti, če si prideluje klaje po potrebi.

Peti dobiček: da si z obilnišo in bolj rejeno živino napravlja več in boljšega gnoja.

Ti peteri dobički so po skušnjah tako poterjeni, da se ne dá nobena pametna beseda zoper govoriti. Ker pa je vendar treba, da se vsaka stvar do jedra pretrese, bomo tudi mi teh 5 glavnih stvari preresetarili. Preden pa začnemo, še enkrat ponavljamo: da naša misel ni, da bi se imele travne in deteljne semena nezmerno sejati, ampak le primerno naj se sejejo na vsaki kmetii, če ni le celó mala kmetija, ki jo gospodar z malo stopinjami obhodi, — od tacih ni govorjenje, ker na tacih kmetijah, kjer sila kola lomi, ne more umno gospodarstvo kól voditi. „Kjer ni nič, je tudi cesar pravico zgubil. (Dalje sledi)

Domače skušnje z velikim korenjem.

Gosp. fajmošter A. Gregorc iz Sostrega pod Ljubljano pišejo: „Od sl. kmetijske družbe prejeto seme vélikega korenja sem s peso vred vsejal na

enako zemljo, in obdelaval peso in korenje enako. Prav dobro se mi je obneslo. Da se sami prepričate, prejmite tudi tri korene, izmed katerih je eden, preden smo mu korenine potergali, 5 funtov vagal. Več enacih korenjakov sem sicer pridelal, le škoda, da mi jih je zajic preveč oglodal“.

Gospodarske skušnje.

(Da miši na vertih vsajenih sadnih pèšk ne pokončujejo), priporoča v „Nass. Wochenbl.“ neki vertnar kot naj bolje pomoč tole: „po verstah, v ktere so jabelčne ali hruševe peške vsejane, naj se položé brinjeve vejice, ali, da jih veter ne odnese, naj se položé v te gredice, preden so se popolnoma s parstjo zasule. To brani mlade sadičice potem tudi pred tiči in polži“.

(Da oknja v štalah ne primerznejo). Štale prezračati ali v hlev potrebnega dobrega zraka od zunaj pušati, je pozimi večidel zatega voljo težavno, ker že pri majhnem mrazu oknja rade zamerznejo. Vrat namesto okenj odpirati ne vetri štale tako dobro, kakor če se oknja večkrat odprejo, ker sopuhi le kviško silijo in se skoz bolj nizke vrata tako popolnoma odpraviti ne dajo; tudi se po odprtih vratah živina lahko prehladi. Da se tedaj zamerznjene oknja hitro odtajajo in potem ne zamerznejo kmali, se ob kratkem naredi s tem, da se v špranje in nad špranje soli potrese. Z malo soli se to opravi. Da pa s soljo nasitena voda iz stajanelega ledú ne zmerzne vnovič lahko, se zgodi zato, ker osoljena voda ne zmerzne pri navadnem mrazu, ampak še le o posebno hudem.

Potovanje po okrajnah nebá.

(Dalje).

Koj v prvih letih, ko so jeli daljnoglede rabiti, so se misli zvezdogledov čedalje bolj čistile. Dokler še niso daljnogleda imeli, so menili, da imajo drugi planeti, zvezde, svetlobo sami po sebi, ki je naša zemlja nima. Kako bi bil mogel kdo pri takih mislih terditi, da se zemlja z drugimi planeti krog solнца suče? Daljnogled pá je nam odkril resnico, ki je pred nismo poznali, ter nam pokazal, da so deli planetov, ki jih solnce ne obseva, temni kakor je naša zemlja temna na ponočni poli svetá, kakor vidimo to pri luni na neobsijanem delu. Zagledali smo pa tudi, kar Tiho Brahe na svojih zvezdah ni vidil, namreč líse, ki se na njih obrazih kažejo, in pa vertenje teh svetov, ki ga mož še ni razločiti mogel. Tudi v solncu so se take líse najdle; njih prvo popisano je prišlo leta 1611. na svetlo od Fabricija Frisija, pa jih je ravno tega leta tudi zagledal jezuit, Krištof Scheiner z imenom. Njegovi prijatli so ga prosili, naj bi najdbo na svetlo dal, kar ga je tudi volja bila storiti, ko bi ga ne bile nasprotne filozofične vraže svojega časa zadrževale. Kako bi kdo líse in madeže zagledati mogel v solncu, ki je veljalo